

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-4>

УДК 332:338

ОСОБЛИВОСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПІДТРИМАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

FEATURES OF PRESERVING AND MAINTAINING UKRAINE'S ECONOMIC POTENTIAL DURING WAR

Онешко Світлана Володимирівна

кандидат економічних наук, професор,
Одеський національний морський університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2313-3984>

Башлай Сергій Вікторович

кандидат економічних наук, доцент,
Сумський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2247-5440>

Короленко Ольга Борисівна

кандидат економічних наук, доцент,
Криворізький національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0771-4298>

Oneshko Svitlana

Odessa National Maritime University

Bashlai Serhii

Sumy National Agrarian University

Korolenko Olha

Kyryvi Rih National University

У статті розкрито особливості збереження та підтримання економічного потенціалу України в умовах воєнного стану. Визначено, що збереження та підтримання економічного потенціалу України в умовах воєнного стану відбувається за рахунок нових податкових змін, що дозволяють забезпечити фінансову стабільність та підтримку бізнесу. Доведено, що з метою підтримки стабільності української економіки запроваджено програму релокації підприємств шляхом переміщення бізнесу з регіонів, що знаходяться поблизу або в зоні бойових дій у безпечніші регіони, що знаходяться на Заході України. Для створення робочих місць шляхом підтримки бізнесу, державних закупівель, будівництва, кредитування та працевлаштування безробітних Урядом розроблено нову економічну стратегію функціонування в умовах воєнного стану, щоб досягти довоєнних показників економічного розвитку.

Ключові слова: економічний потенціал, бізнес, програма, фінансова стабільність, релокація, воєнний стан.

The article reveals the peculiarities of preserving and maintaining the economic potential of Ukraine in the conditions of martial law. It has been established that the Ukrainian economy and business are gradually recovering after an almost complete standstill in the first days of the enemy attacks. Preservation and support of the economic potential of Ukraine in the conditions of martial law occurs at the expense of new tax changes, which allows to ensure financial stability and business support. It is also worth noting that in order to maintain the stability of the Ukrainian economy, a program of relocation of enterprises was introduced by moving business from regions located near or in the war zone to safer regions located in the West of Ukraine. To create jobs through business support, public procurement, construction, lending and employment of the unemployed, the Government has developed a new economic strategy for operating under martial law to achieve pre-war levels of economic development. The implementation of such a strategy is based on a number of programs, in particular: a program of micro-grants for the creation of one's own business, a program of non-refundable grants for the development of processing enterprises, a program in the agricultural sector, a program of grants for planting new fruit and berry gardens, an IT program

and other programs. It is appropriate to note that the post-war economic boom in Ukraine is possible only if national economic policy measures are implemented in accordance with a clear and consistent strategy aimed at deregulation of the economy and creation of a favorable investment climate. The main priority of such a strategy should be a change in the directions of the state budget, since the main attention should be focused on the financing of defense programs and the development of the military-industrial complex, including the construction of modern territorial defense systems. Budget funds should be directed to the provision of basic national services in the field of health care and education, as well as to the support of cultural institutions.

Keywords: economic potential, business, program, financial stability, relocation, martial law.

Постановка проблеми. Сьогодні українська економіка пережила безпрецедентне за всю історію потрясіння. Повномасштабна військова агресія держави-окупанта вдарила по всіх ланках економічної системи нашої держави. Виробництво основних видів продукції, особливо тих, що складають основу експортного потенціалу України, скорочується. Крім того, порти закриті, руйнується регіональна транспортно-логістична, соціальна, маркетингова та інженерна інфраструктура. Через відтік кадрів за кордон і часткове переселення в західну частину держави сотні тисяч і навіть мільйони людей тимчасово витісняються з активного економічного життя. Важливим за таких умов є підтримка економіки України на належному рівні та у найближчій перспективі досягнення довоєнних економічних показників розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Значний внесок у дослідження економічних процесів в Україні в умовах війни здійснили такі вчені як З. Варналій, О. Воронова, Б. Данилишин, Н. Казюка, О. Процевят, С. Скрипник, Є. Шекета та інші.

Так, Б. Данилишин [1] зауважує, що концептуальними передумовами успішної післявоєнної реконструкції повинні бути наступні: наявність чіткої стратегії реконструкції; забезпечення безпечного середовища для реконструкції; сильне лідерство. Основні виклики, які постають перед впровадженням програм післявоєнного економічного відновлення, це: багато нагальних гуманітарних питань; зруйнована інфраструктура; проблема ефективного розподілу коштів і фізичних ресурсів. Науковець стверджує, що структурні реформи не варто відкладати, а проводити їх при достатньому рівні витрат для фінансування реструктуризованого сектора економіки. Пріоритетом має бути збереження або перенаправлення зайнятості, а не добровільне звільнення на розсуд ринкової влади. Відновлення або створення нової продуктивності в економіці, а також формування сприятливого бізнес-середовища дозволять їй залучати інвестиції та підтримувати майбутнє

економічне зростання за умови скорочення міжнародної допомоги.

З. Варналій [2] наголошує, що для забезпечення фінансової безпеки України передбачено низку заходів щодо посилення участі фінансових установ для сприяння захисту України, фінансових інтересів держави, стабільності макрофінансів та розвитку вітчизняного бізнесу. На думку науковця, реалізація деяких інституційних, правових, організаційних та кадрових заходів сприятиме підвищенню ролі фінансових інститутів у системі зміцнення національної фінансової безпеки в умовах війни, яку спровокував держава-окупант.

Акцентуючи увагу на зовнішньоекономічній діяльності України в умовах війни, С. Скрипник, О. Процевят, О. Воронова [3] зауважують, що сучасні тенденції можна визначити як динамічний і безпрецедентний спад національної економіки. Такі події вимагають зміни економічних процесів, особливо інструментів управління зовнішньоекономічною діяльністю. Так, суттєво має бути змінено правовий механізм регулювання зовнішньоекономічної діяльності, прийнято низку нормативно-правових актів щодо регулювання імпортно-експортної діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану. Сучасний стан зовнішньоекономічної діяльності в Україні є важливим, але є перспективи розвитку. Зокрема, вітчизняні суб'єкти господарювання повинні бути готові до виходу на нові ринки, але умовою успіху є торгівля високоякісними інноваційно-орієнтованими продуктами, технічними товарами та послугами, які відповідають вимогам прогресивного європейського ринку.

Н. Казюка та Є. Шекета [4], провівши дослідження, зауважують, що в Україні для успішної економічної трансформації необхідно здійснити наступний ряд кроків і заходів: розробка та впровадження сучасних та інноваційних концепцій економічної трансформації з урахуванням актуальної геополітичної ситуації; реалізація стратегій відновлення та розвитку територій, які були окуповані або постраждали внаслідок ракетних обстрілів і були розро-

блені та погоджені вченими, дослідниками та Урядом; визначення пріоритетних (основних) сфер економічної діяльності та галузей, що забезпечують конкурентоспроможність вітчизняних товарів і послуг на зовнішніх ринках, а також значну підтримку таких галузей з боку держави; прийняття та затвердження відповідного законодавства щодо забезпечення зайнятості населення, відповідної заробітної плати, підвищення ефективності та продуктивності, підтримки цінової стабільності та зміцнення внутрішньої валюти; розробка та використання ефективних механізмів розвитку запозичень та моніторингу їх використання; прийняття ефективних законів щодо очищення, нівелювання та запобігання надмірній концентрації капіталу та виробництва; перешкоджання створення монополії; розробка економічних заходів щодо запобігання корупції та протидії їй; формування та дотримання оптимальної соціальної політики; забезпечення стабільного напрямку зростання доходів населення та споживання; активізація спеціальних економічних зон тощо.

Проте, не зважаючи на значну чисельність наукових праць, на сучасному етапі залишаються невирішеними та потребують детального вивчення питання щодо визначення збереження та підтримання економічного потенціалу України в умовах воєнного стану.

Мета статті полягає в дослідженні особливостей збереження та підтримання економічного потенціалу України в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Коли почалася війна Національний банк України та Уряд вжили вимушених, але точних і своєчасних кроків. Тобто змінили курс гривні, ввели перелік важливих імпорتنих товарів, узгодили великий обсяг торгівлі іноземною валютою та параметри операцій національних банків з державними облігаціями.

Українська економіка та бізнес поступово відновлюються після майже повної зупинки в перші дні ворожих атак – вони шукають нові можливості для розвитку в екстремальних умовах та у військовій тактиці. Частково це відновлення підприємницької діяльності на територіях, звільнених від окупації, частково перенесення виробництва в більш безпечні регіони, частково природний процес адаптації (люди пристосовуються до життя навіть у найскладніших ситуаціях).

За час війни в Україні було прийнято низку рішень щодо податкової реформи, які мали на меті підтримати українську економіку, забезпечити фінансову стабільність, дозволити біз-

несу працювати, а людям працювати до тих пір, поки це дозволяє безпека. Тому замість ПДВ та податку на прибуток діє ставка податку 2% від продажів та спрощеного обліку. Крім того, для суб'єктів малого підприємництва, особливо ФОП 1 та 2 групи, запровадили добровільну сплату єдиного податку. Також було запроваджено максимальну дерегуляцію бізнесу та скасовано всі перевірки для всіх підприємств.

Незважаючи на руйнівні наслідки військових дій, банки зберігають стабільність і платоспроможність. Це насамперед результат реформ банківського сектору 2014–2016 років, які дозволили здоровим банкам створити достатній резерв міцності. Водночас зниження якості активів через падіння платоспроможності бізнесу внаслідок війни буде неминучим, і про це вже свідчать збитки у банківському секторі [5].

Стає явним факт, що поступове відновлення ринкової вартості ресурсів ускладнює доступ до кредитів для бізнесу та громадян, сприяє стриманому попиту в економіці та неадекватній заставі для позичальників. Своєчасним заходом, який реально сприяє покращенню ситуації, експерти називають програму релокації – перенесення виробництва (переведення в безпечнішу зону).

З середини березня 2022 року Уряд розпочав програму релокації підприємств з метою підтримки стабільності української економіки шляхом переміщення бізнесу з регіонів поблизу або в зоні бойових дій у безпечніші регіони, що знаходяться на Заході України [6].

Так, суб'єкти господарювання тепер можуть переїжджати до дев'яти областей: Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Хмельницької, Чернівецької, Вінницької, Волинської та південної частини Рівненської. Основний перевізник – АТ «Укрзалізниця». АТ «Укрпошта» відповідає за доставку обладнання на станцію, а також як оператор може підтверджувати проходження контрольних пунктів, формувати рахунки та інші документи для покриття транспортних витрат. Регіони, віддалені від активних бойових дій, беруть безпосередню участь у програмі. Особливо між Львівською, Чернівецькою, Закарпатською та Тернопільською областями існує конкуренція навіть серед тих, хто готовий прийняти переміщені підприємства. Незважаючи на те, що переміщені підприємства сплачують податки за основними місцями реєстрації, саме зусилля для покращення їх умов полягає у працевлаштуванні

місцевих жителів та внутрішньо переміщених осіб, налагодженні та досвіді підприємницьких зв'язків. Крім того, така діяльність є важливим іміджевим елементом національної політики на регіональному рівні, результатом якої є покращення інвестиційного та бізнес-середовища, зміцнення співробітництва, створення комфортного середовища для проживання та роботи тощо [6].

Зважаючи на це, Уряд терміново запровадив низку ключових регуляторних новацій, покликаних зменшити фінансове навантаження на бізнес та стимулювати розвиток малого підприємництва. Зокрема, на третю групу спрощених систем оподаткування змогли перейти платники податків з обсягом продажів до 10 млрд. грн. і необмеженою кількістю працівників. Платники за новими «спрощеними» правилами замість податку на прибуток та ПДВ зобов'язані сплачувати 2% податку із доходу. Розширено перелік операцій, за якими платники єдиного податку третьої групи звільняються від оподаткування ПДВ. Якщо платники податків не мають відповідної можливості, термін, протягом якого вони не можуть виконати свої податкові зобов'язання без застосування санкцій, продовжується [7].

Окреслені заходи економічної лібералізації свідчать про чітке усвідомлення Урядом прямого зв'язку між ступенем економічної свободи та темпами економічного розвитку. Шкода, що це сприйняття не стало основою для впровадження відповідних реформ, принаймні з 2019 року. Крім того, слід зазначити та підкреслити, що започатковані зміни мають не лише продовжуватися, а й посилюватися після війни. Інакше це неминуче призведе до ринкової монополії, корупції, високої енергоємності виробництва, переваги сировинної галузі, низької якості соціального капіталу, неадекватних інвестицій.

Сучасна модель управління фінансовою системою держави фактично побудована на таких суперечливих засадах [8]: збереження низькоприбуткових казначейських облігацій у гривні, які не покривають інфляцію, стимулює споживання (тобто посилює інфляційний тиск) і стимулює перетікання заощаджень в іноземних валютах (збільшує девальваційний тиск); девальваційний та інфляційний тиск можуть стримати фіксований курс Національного банку України та посилені валютні обмеження.

Але фундамент для швидкого відновлення післявоєнної економіки має бути закладено зараз. Суб'єкти господарювання потребують економічного потенціалу та допомоги, щоб

підтримувати свої робочі місця, навіть якщо вони взагалі не функціонують. Потрібно не допустити масштабних банкрутств і звільнень. Збереження існуючої роботи чи бізнесу значно скоротить час, необхідний для відновлення нормального рівня економічної діяльності після припинення або стримування ворожнечі. Крім того, підтримуючи економіку, це зменшить рух робочої сили з України та сприятиме швидкому поверненню внутрішньо переміщених осіб (ВПО) на робочі місця.

Доцільно зауважити, що Уряд за дорученням Президента України розпочав нову економічну стратегію функціонування в умовах воєнного стану, щоб допомогти нашій економіці вижити і стати основою післявоєнного відновлення. Всього діє вісім програм, спрямованих на створення робочих місць шляхом підтримки бізнесу, державних закупівель, будівництва, кредитування та працевлаштування безробітних. Це також безповоротна допомога малому та середньому бізнесу, підтримка українських виробників, будівництво нової інфраструктури. На даний час є інформація про наступні програми безповоротної грантової підтримки малого бізнесу [9]:

1. Програма мікрогрантів на створення власного бізнесу. Згідно цієї програми держава надає безповоротне фінансування для створення тисяч нових мікропідприємств. Заявка подається через додаток «Дію» у формі бізнес-плану, перевіреного незалежним оцінювачем-підприємцем. Крім того, у цьому проекті можливе використання пільгових кредитів у діапазоні «5-7-9». Очікується, що програма грантів створить десятки тисяч робочих місць.

2. Програма безповоротних грантів на розвиток переробних підприємств. Зокрема, йдеться про деревообробку, виробництво меблів, одягу та аксесуарів, будівельних матеріалів, переробку сільськогосподарської продукції тощо. Держава видає субсидії, які можна використати на придбання техніки.

3. Програма в агросекторі – стосується часткової компенсації тепличних витрат. Безповоротний грант на типовий проект модульної теплиці площею 2 га. Тут обов'язкове співфінансування між державою та бізнесом. Як і у попередніх двох програмах, заявка буде подаватися через додаток «Дію» та працюватиме з банком.

4. Програма грантів на висадку нових фруктових і ягідних садів. Та сама схема державного та корпоративного співфінансування. Перше очікування від проекту – висадити новий сад на площі до 10 тис. га.

5. Програма ІТ. Правовою системою «Дія. City» вже користуються понад 200 компаній. Водночас держава найбільше зацікавлена у створенні українського стартапу і готова інвестувати в нього гроші.

Сьогодні Уряд закликає міжнародних партнерів, інвесторів, громадські інституції, представників бізнесу і громадян до фінансової допомоги Україні. Це сприятиме відновленню стабільності української економіки, збереженню та підтриманню економічного потенціалу, а також підтримає українців в умовах війни з державою-окупантом. Отримані кошти будуть використані згідно з експертизою коштів. Тобто кошти збираються за такими напрямками: відбудова зруйнованої інфраструктури (майно та кошти для відновлення зруйнованої інфраструктури); економічна трансформація (кошти економічного відновлення та трансформації); відновлення роботи МСП (фонд підтримки МСП); обслуговування міжнародного фінансового боргу України (обслуговування державних облигацій та погашення коштів). Грошову допомогу можна надіслати на офіційні рахунки Фонду відновлення у гривні, доларах США та євро [10].

Координація всіх учасників фінансових ринків, включаючи банки, небанківські фінансові установи, національні банки та інші регулятори ринку, для забезпечення фінансової та загальноекономічної стабільності в найскладніших ситуаціях воєнного часу. Це вимагає тісної координації зусиль і дій. А також дієва підтримка з боку органів державної влади. Національні банки надають рекомендації державним і фінансовим установам і публікують власні плани та наміри на найближче майбутнє. Рекомендації органам державної влади: 1. Розширити державну програму підтримки бізнесу. 2. Наблизити умови розміщення ОВДП до ринкової вартості гривневих ресурсів. 3. Диверсифікувати оподаткування імпорту. 4. Вирішити проблему втраченого житла та потенційно проблемної іпотеки.

5. Прийняти законодавчі норми, що сприяють стабільності кредитних спілок [11].

Доцільно зауважити, що післявоєнний економічний бум в Україні можливий лише за умови реалізації заходів національної економічної політики відповідно до чіткої та послідовної стратегії, спрямованої на дерегуляцію економіки та створення сприятливого інвестиційного клімату. Головним пріоритетом такої стратегії має стати зміна напрямків державного бюджету. Крім того, бюджетні кошти мають бути спрямовані на забезпечення базових національних послуг у сфері охорони здоров'я та освіти (шкільна освіта), а також на підтримку закладів культури.

Висновки. Таким чином, за результатами проведених досліджень встановлено, що українська економіка та бізнес поступово відновлюються після майже повної зупинки в перші дні ворожих атак. Збереження та підтримання економічного потенціалу України в умовах воєнного стану відбувається за рахунок нових податкових змін, що дозволяє забезпечити фінансову стабільність та підтримку бізнесу. Варто також зауважити, що з метою підтримки стабільності української економіки було запроваджено програму релокації підприємств шляхом переміщення бізнесу з регіонів, що знаходяться поблизу або в зоні бойових дій у безпечніші регіони, що знаходяться на Заході України. Для створення робочих місць шляхом підтримки бізнесу, державних закупівель, будівництва, кредитування та працевлаштування безробітних Урядом було розроблено нову економічну стратегію функціонування в умовах воєнного стану, щоб допомогти економіці вижити і стати основою післявоєнного відновлення. В основі реалізації такої стратегії лежить ряд програм, зокрема це: програма мікрогрантів на створення власного бізнесу, програма безповоротних грантів на розвиток переробних підприємств, програма в агросекторі, програма грантів на висадку нових фруктових і ягідних садів, програма ІТ та інші програми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Данилишин Б. Як відновлювати економіку після війни. Програмна відбудова Боснії та Герцеговини: уроки для України. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/510994_yak_vidnovlyuvati_ekonomiku_pislya.html.
2. Варналій З. С. Фінансова безпека України в системі сталого розвитку економіки в умовах війни. *Фінансові інструменти сталого розвитку економіки* : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (12 травня 2022 р.). Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2022. С. 35–39.
3. Скрипник С., Процевят О., Воронова О. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1308>.

4. Казюка Н. П., Шекета Є. Ю. Напрями та резерви повоєнного відновлення економіки України. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий журнал*. 2022. Випуск 18. С. 255–264.
5. Майбутнє України: дім, який ми будуємо для себе. URL: https://lb.ua/blog/ievhen_stepaniuk/515449_maybutnie_ukraini_dim_yakiy_mi.html.
6. Огляд реалізації програми релокації підприємств в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-realizatsiyi-prohramy-relokatsiyi-pidpryyemstv-v-ukrayini>.
7. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. URL: <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya>.
8. Фінансово-економічна політика за воєнного часу. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/finansovo-ekonomichna-politika-za-vojennoho-chasu.html>.
9. Промова Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала на засіданні Уряду. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/promova-premyer-ministra-ukrayini-denisa-shmigalya-na-zasidanni-uryadu10062022>.
10. В Україні розпочали роботу фонди відновлення у зв'язку зі збройною агресією росії. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukrayini-rozpochali-robotu-fondi-vidnovlennya-u-zvyazku-zi-zbrojnoyu-agresiyeyu-rosiyi>.
11. Звіт про фінансову стабільність, червень 2022 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2022-roku>.

REFERENCES:

1. Danylyshyn, B. Jak vidnovlyuvaty ekonomiku pislja vijny. Programna vidbudova Bosniji ta Ghercegovyny: uroky dlja Ukrajiny [How to restore the economy after the war. Programmatic reconstruction of Bosnia and Herzegovina: lessons for Ukraine]. Retrieved from: https://lb.ua/blog/bogdan_danylyshyn/510994_yak_vidnovlyuvaty_ekonomiku_pislya.html [in Ukrainian].
2. Varnalij, Z. S. (2022) Finansova bezpeka Ukrajiny v systemi stalogho rozvytku ekonomiky v umovakh vijny [Financial security of Ukraine in the system of sustainable development of the economy in the conditions of war]. *Finansovi instrumenty stalogho rozvytku ekonomiky : materialy IV mizhnarodnoji naukovy-praktychnoji konferenciji – Financial instruments of sustainable development of the economy: materials of the 4th international scientific and practical conference*, 35–39. [in Ukrainian]
3. Skrypnik, S., Procevat, O., Voronova, O. (2022) Osoblyvosti rehuljuvannja zovnishnjoekonomichnoji dijalnosti v umovakh vojennoho stanu [Peculiarities of regulation of foreign economic activity under martial law]. *Ekonomika ta suspilystvo – Economy and society*, 38. Retrieved from: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1308>. [in Ukrainian]
4. Kazjuka, N. P., Sheketa, Je. Ju. (2022) Naprjamy ta rezervy povojennogho vidnovlennja ekonomiky Ukrajiny [Directions and reserves of the post-war economic recovery of Ukraine]. *Aktualjni problemy rozvytku ekonomiky rehionu: naukovyj zhurnal – Actual problems of the development of the economy of the region: a scientific journal*, 18, 255–264. [in Ukrainian]
5. Majbutnje Ukrajiny: dim, jakyj my budujemo dlja sebe [The future of Ukraine: the house we are building for ourselves]. Retrieved from: https://lb.ua/blog/ievhen_stepaniuk/515449_maybutnie_ukraini_dim_yakiy_mi.html. [in Ukrainian]
6. Oghljad realizaciji prohramy relokaciji pidpryyemstv v Ukrajini [Overview of the implementation of the enterprise relocation program in Ukraine]. Retrieved from: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-realizatsiyi-prohramy-relokatsiyi-pidpryyemstv-v-ukrayini>. [in Ukrainian]
7. Ekonomika vijny ta povojennyj ekonomichnyj rozvytok Ukrajiny: problemy, priorytety, zavdannja [War economy and post-war economic development of Ukraine: problems, priorities, tasks]. Retrieved from: <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya>. [in Ukrainian]
8. Finansovo-ekonomichna polityka za vojennoho chasu [Financial and economic policy during wartime]. Retrieved from: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/finansovo-ekonomichna-politika-za-vojennoho-chasu.html>. [in Ukrainian]
9. Promova Prem'jer-ministra Ukrajiny Denysa Shmyghalja na zasidanni Urjadu [Speech of the Prime Minister of Ukraine Denys Shmygal at the Government meeting]. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/promova-premyer-ministra-ukrayini-denisa-shmigalya-na-zasidanni-uryadu10062022>. [in Ukrainian]
10. V Ukrajini rozpochaly robotu fondy vidnovlennja u zv'jazku zi zbrojnoju aghresijeju rosiji [In Ukraine, recovery funds have started working in connection with the armed aggression of Russia]. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukrayini-rozpochali-robotu-fondi-vidnovlennya-u-zvyazku-zi-zbrojnoyu-agresiyeyu-rosiyi>. [in Ukrainian]
11. Zvit pro finansovu stabilnistj, chervenj 2022 roku [Financial Stability Report, June 2022]. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2022-roku>. [in Ukrainian]